

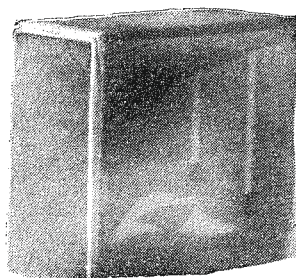
## Badania wykopaliskowe na stanowisku nr 3 w Świlczy, pow. Rzeszów w latach 1970 – 1971.

Stanowisko zostało odkryte w czerwcu 1970 roku przez ob. Leopolda Skupienia, który podczas poszerzania drogi dojazdowej do własnego pola natrafił na głębokości poniżej 2 m na dużą bułę bursztynu o wadze 305 g (Ryc. 1), 2 paciorki bursztynowe oraz niewielki fragment naczynia. O odkryciu niezwłocznie zawiadomił Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, ofiarowując jednocześnie znalezione zabytki. Przeprowadzona przez pracowników Muzeum inspekcja w terenie pozwoliła stwierdzić, iż ob. Leopold Skupień znalazł bursztyny w obrębie osady prahistorycznej.

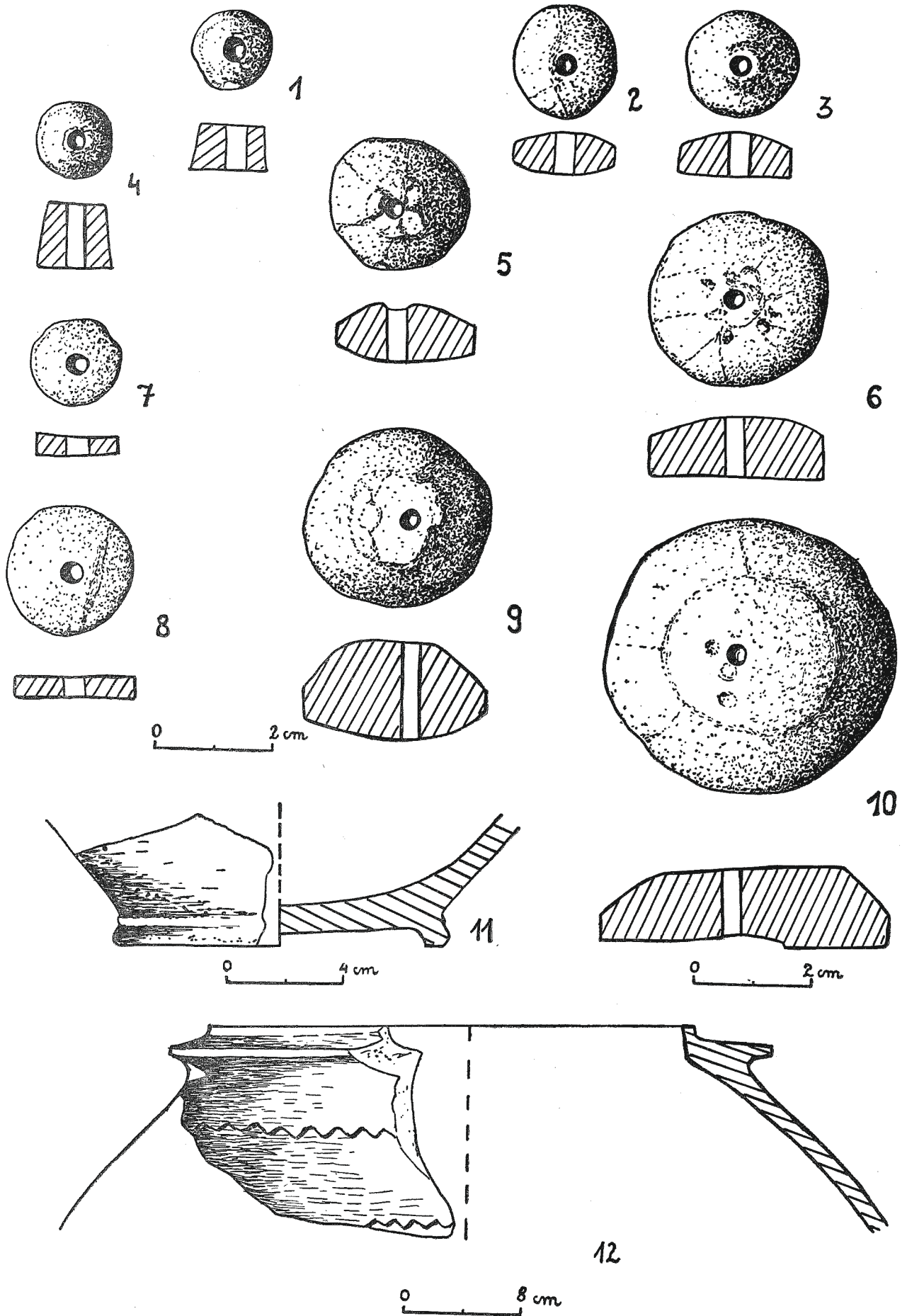
Osada położona jest nad bezimiennym potokiem, na wyniosłym terasowatym brzegu. Ukształtowanie terenu wskazuje, iż istniały tu dogodne warunki do jej założenia. O rozmiarach osady świadczy występowanie ceramiki na znacznej przestrzeni, wokół miejsca objętego badaniami wykopaliskowymi. Przebadano obszar około 70 m<sup>2</sup>. Prowadzone prace były bardzo żmudne i czasochłonne, ponieważ przeglądnięto każdą wybraną grudkę ziemi, jak również ziemię wcześniej wywiezioną przez ob. L. Skupienia. Odkryto i wyeksplorowano częściowo zniszczone trzy jamy. Zarysy jam uchwycono tylko fragmentarycznie ponieważ w górnej partii oraz od strony zachodniej jamy były zniszczone przez prace ziemne, zaś od strony wschodniej wchodziły w nie badaną część osady.

Jama nr 1 wystąpiła na głębokości 220 cm<sup>1</sup>, jej zachowana część posiadała wymiary 350×600 cm, dno zaś było nierówne i znajdowało się na głębokości od 270 do 300 cm. Wypełnisko w górnej partii stanowiła 15-centymetrowa warstwa ilastej ziemi koloru brązowo-czarnego, z dużą ilością nacieków żelazistych oraz drobnych węgielków drzewnych. Poniżej występowała ilasta ziemia koloru popielatego z wkładkami drobnych węgielków drzewnych. Podczas badań w jamie znaleziono 27 paciorków bursztynowych, 10 fragmentów paciorków bursztynowych, 3 odłupki bursztynowe, fragmenty naczyń oraz kości zwierzęce. Należy zaznaczyć, iż ob. L. Skupień znalazł wspomnianą bułę, jak i 2 paciorki bursztynowe w obrębie tejże jamy nr 1. Niekompletne zbadanie obiektu nie pozwala na wysuwanie szerszych wniosków. Przypuszczać należy, iż omawiana jama stanowi ślad pracowni bursztyniarskiej. Wskazuje na to występowanie surowca, wyrobów oraz odłupków bursztynowych.

Zarys jamy nr 2 odkryto na głębokości 270 cm od powierzchni gruntu. Przebadana część posiadała wymiary 590×380 cm, dno wystąpiło na głębokości 370 cm. Wypełnisko jamy w górnej partii stanowiła 35-centymetrowa warstwa brązowo-czarnej ziemi, z wkładkami zbutwiałego drobnego drewna. Na głębokości 305 cm natrafiono na ślady zbutwiałych desek (zachowana długość 70 cm, szerokość od 18 do 26 cm)<sup>2</sup>. Poniżej występowała 20-centymetrowa warstwa brązowo-szarej ziemi, w której znajdowały się drobne węgielki drzewne. Dalej zaś, aż do dna zalegała 45-centymetrowa warstwa ziemi szarej z drobnymi węgielkami drzewnymi, w której to warstwie bliżej środka jamy występowała duża ilość żelazistych nacieków, koloru rdzawego. Na głębokości 350 cm w partii środkowej jamy znajdowało się palenisko o wymiarach 110×80 cm, o miąższości 20 cm. Jego wypełnisko stanowiła mocno przepalona ziemia z dużą ilością węgla drzewnego. W jamie znaleziono fragmenty naczyń oraz kości zwierzęce. Omawiany obiekt stanowi zapewne relikw chaty.



Ryc. 1. Świlcza, pow. Rzeszów, stan. 3. Buła bursztynu



TABL. I. Świlcza, pow. Rzeszów, stan. 3. Paciorki bursztynowe. Jama 1 (1—10). Fragmenty naczyń. Jama 1 (11—12).



Ryc. 2. Świlcza, pow. Rzeszów, stan. 3. Paciorki bursztynowe

Jama nr 3 wystąpiła na głębokości 260 cm od powierzchni gruntu, wymiary jej wynosiły 220×200 cm. Ścianki jamy opadały skośnie w dół, dno znajdowało się na głębokości 320 cm. Wypełnisko stanowiła bardzo czarna ziemia, z wkładkami drobnych węgielków drzewnych, w dolnych partiach występowała duża ilość rdzawych nacieków. W jamie znaleziono fragmenty naczyń oraz kości zwierzęce. Spełniała ona zapewne funkcję jamy odpadkowej.

Z materiału zabytkowego odkrytego na osadzie w Świlczy dużą, a zarazem bardzo ciekawą grupę stanowią wyroby z bursztynu — paciorki (Ryc. 2). Wśród paciorków wyróżniono dwie grupy. Jedną z nich stanowią okazy w kształcie krążków: płaskich (Tabl. I, 7—8), płasko wypukłych — jedna strona płaska, druga lekko łukowato wypukła (Tabl. I, 3, 6, 10) oraz obustronnie lekko wypukłych (Tabl. I, 2, 5, 9). Druga grupa to paciorki w kształcie lekko ściętego stożka (Tabl. I, 1, 4). Średnica paciorków waha się w granicach od 13 mm do 48 mm, grubość od 4 mm do 17 mm, otwory posiadają wymiary 3 mm i 4 mm. Wszystkie paciorki charakteryzują się prymitywną obróbką. Zostały wykonane ręcznie, prawdopodobnie przy użyciu noża oraz dłutka. W końcowej zaś fazie wygładzano je zapewne pilnikiem,

Świadczą o tym drobne rysy na kilku okazach. Wszystkie otwory są proste, wiercono je przypuszczalnie jednostronnie przy użyciu świderka. Zarówno buła bursztynu (waga jej wynosi 305 g, długość 110 mm, szerokość 72 mm, grubość 53 mm) jak i paciorki zachowane są w bardzo dobrym stanie, występuje na nich lekka patyna. Omawiane zabytki wykonane są z bursztynu przezroczystego z czerwonym lub żółtym odcieniem oraz nieprzezroczystego — matowego z czerwonym lub żółtym odcieniem.

Oprócz przedmiotów z bursztynu w czasie prac wykopaliskowych znaleziono zabytki ceramiczne oraz kości zwierzęce.

Wśród ceramiki występowały fragmenty naczyń lepiomych ręcznie, jak również toczonych na kole garncarskim.

Naczynia lepiące ręcznie wykonane są z gliny schudzonej dużą domieszką drobnoziarnistego tłucznia, powierzchnia ich jest lekko chropowata, koloru ceglatego lub ceglasto-brunatnego.

Zachowane fragmenty nie pozwalają na określenie ich formy.

Naczynia toczone na kole garncarskim reprezentuje tzw. ceramika siwa. Na podstawie zachowanych fragmentów można stwierdzić, iż posiadały one dna pierścieniowate, silnie wyodrębnione (Tabl. I, 11). Z uwagi na brak innych charakterystycznych części naczyń trudno jest określić ich kształt.

Ponadto znaleziono fragment przywylewowej partii naczynia zasobowego. Wykonane było z gliny z domieszką piasku, o powierzchni koloru ciemnopopielatego. Krawędź była obustronnie silnie wychylona, występował ornament linii falistej. Naczynie było obtaczane na kole garncarskim. Wysokość zachowana — 14 cm, średnica otworu — 32 cm, szerokość krawędzi — 5,6 cm, grubość ścianki — 1,4 cm (Tabl. I, 12).

Na podstawie ceramiki chronologicznie osady w Świlczy określa się na późny okres rzymski<sup>3</sup>.

Niewielka przestrzeń przebadanej powierzchni osady nie pozwala na wysuwanie szerszych wniosków, odnośnie charakteru stanowiska. Prawdopodobnie jednym z zajęć mieszkańców była obróbka bursztynu.

Według oceny doc. dr Z. Zalewskiej z Muzeum Ziemi w Warszawie bursztyn ze Świlczy jest pochodzenia bałtyckiego<sup>4</sup>. Trudno rozstrzygnąć czy należy go wiązać z handlem z imperium rzymskim, czy też z wymianą wewnętrzną. Wydaje się bardziej prawdopodobna druga możliwość, przemawiałaby za tym prymitywna obróbka paciorków, jak również fakt znalezienia fragmentu ozdoby bursztynowej w Przybyszówce pow. Rzeszów, w odległości około 3 km od Świlczy<sup>5</sup>.

Odkrycie na tak niewielkim obszarze dużej ilości bursztynu sugeruje, iż mieszkańców osady spotkał jakiś kataklizm, zmuszając ich do pośpiesznego opuszczenia swych domostw. Nie można również wiązać zniszczenia osady z najazdem łupieżczym, gdyż jego konsekwencją byłoby zabranie najcenniejszych przedmiotów, do których zaliczał się zapewne bursztyn, jak również wykonane z niego ozdoby.

Niewątpliwie dalsze badania pozwolą rzucić szersze światło na życie mieszkańców osady w Świlczy oraz wyjaśnią interesujący i zagadkowy problem, jakim jest odkrycie pracowni bursztyniarskiej w terenie tak odległym od złóż bursztynu.

## PRZYPISY

<sup>1</sup> Obiekty archeologiczne znajdują się na tak znacznej głębokości, ponieważ nad pierwotną warstwą humusu znajduje się 150-centymetrowa warstwa ziemi, obsuniętej na przestrzeni lat z górnych partii wzniesienia.

<sup>2</sup> W Pracowni Konserwatorskiej Muzeum Okręgowego w Rzeszowie dokonano konserwacji niewielkiego fragmentu deski.

<sup>3</sup> Podobna ceramika występuje w Lesku. A. Szałapata,

*Ratownicze badania archeologiczne osady z późnego okresu rzymskiego w Lesku*, Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1967, Rzeszów 1971, s. 124—127.

<sup>4</sup> Ustna informacja uzyskana w październiku 1970 r.

<sup>5</sup> Jest to fragment krążka wykonanego z bursztynu koloru żółtego, znajduje się w zbiorach Muzeum Okręgowego w Rzeszowie, nr inwentarza 139.